

Crime scripting: Een methode voor wetenschap en praktijk

Thom Snaphaan en Peter Klerks***

Dertig jaar geleden werd *crime scripting*, ook wel *crime script analysis*, geïntroduceerd in de criminologie. Crime scripting werd door Cornish (1994) naar voren geschoven als een methode om ons begrip van pleegprocessen van criminaliteit te vergroten. Hij definieerde crime scripting als een methode om kennis over de procedurele aspecten en procedurele randvoorwaarden van het pleegproces van criminaliteit te genereren, organiseren en systematiseren (p. 160). Sindsdien kent de methode een rijke toepassing, zowel in academisch werk als in de praktijk. Die toepassing spreekt aan, vanwege het intuïtieve karakter en de mogelijkheden om als het ware in de schoenen te stappen van de crimineel, het slachtoffer of de *guardian*, in respectievelijke perspectieven van crime scripts. Het is een analytische methode die concreet inzicht kan geven in het uitvoeringsproces en de omstandigheden van het pleegproces van een crimineel delict. Dit kan retrospectief gebeuren, door daadwerkelijk na te gaan wat er in de praktijk is gebeurd, maar ook prospectief, door in de vorm van een soort scenario's na te gaan wat in potentie zou kunnen gebeuren.

Wat wordt vastgesteld in de praktijk en academische literatuur is dat de toepassing ervan veel verschijningsvormen en variaties kent. Daarnaast zijn ook integraties of koppelingen mogelijk met andere methoden en technieken. Waar het vandaag aan ontbreekt, is een omstandige, Nederlandstalige uiteenzetting van de methode, een overzicht van de verschijningsvormen en toepassingen, een recent overzicht van empirische crime scripts, en een beschrijving van de raakvlakken met andere

* Associate lector Data, Criminaliteit & Veiligheid bij het Centre of Expertise Veiligheid & Veerkracht van Avans Hogeschool, postdoctoraal onderzoeker en docent bij de vakgroep Criminologie, Strafrecht en Sociaal Recht van de Universiteit Gent, en gastdocent bij de Politieacademie.

** Raadadviseur bij het Openbaar Ministerie en docent bij de Politieacademie.

bestaande methoden en technieken. Met dit verzamelwerk wordt getracht deze leemte te vullen.

In dit inleidend hoofdstuk zal de overkoepelende structuur van het verzamelwerk worden toegelicht. Het boek bestaat namelijk uit vier delen: I De methode van crime scripting, II Empirische crime scripts, III Crime scripting in de praktijk en IV Raakvlakken met andere methoden en technieken. In de volgende vier paragrafen zullen deze delen opeenvolgend inhoudelijk geïntroduceerd worden. Dit hoofdstuk sluit af met een leeswijzer; een overzicht van de individuele hoofdstukken die in dit verzamelwerk terug te vinden zijn.

1.2 EVOLUTIE VAN EEN METHODE EN METHODISCHE EVOLUTIE

Midden jaren negentig introduceerde de Brit Derek Blaikie Cornish crime scripting in de criminologie en het criminaliteitsonderzoek. Hij ontleende deze methode aan de cognitiewetenschappen (Schank & Abelson, 1977; zie ook Fiske & Linville, 1980), meer specifiek het concept van gebeurtenisschema's (ook wel 'scripts' genoemd), dat uitermate bruikbaar bleek te zijn voor de procedurele analyse van het pleegproces van criminaliteit. De methode is van toegevoegde waarde in de bestudering van (keuzegedrag in) pleegprocessen van criminaliteit en in de criminaliteitspreventiepraktijk, omdat het een raamwerk biedt om kennis over specifieke vormen van criminaliteit te bundelen, teneinde potentiële interventiepunten te identificeren (Cornish, 1994; Laycock, 2005).

Sindsdien is de methode op meerdere vlakken geëvolueerd. Verschillende wetenschappers hebben zich ingespannen om de methode vooruit te helpen (zie bijv. Borrion, 2013; Chainey & Alonso Berbotto, 2022; Dehghanniri & Borrion, 2016; Ekblom & Gill, 2016; Gómez-Quintero et al., 2023; Leclerc, 2013). Daarnaast heeft crime scripting ook haar weg gevonden als praktische toepassing van verschillende politie- en preventiestrategieën, zoals probleemgericht (zie stap 35 in Clarke & Eck, 2005) en intelligencegestuurd werken (Snaphaan, 2021). Crime scripting heeft zich ontwikkeld tot een basismethode in de criminaliteitsanalyse (Leclerc, 2017a). De kennis over crime scripting en haar evolutie is echter maar beperkt gebundeld. Twee basiswerken zijn relevant om te vermelden: het verzamelwerk *Cognition and Crime: Offender Decision Making and Script Analyses* van Benoit Leclerc en Richard Wortley (2013), en *Crime Script Analysis: Preventing Crimes against Business* van Harald Haelterman (2016).

Hoewel crime scripting direct en expliciet ontleend wordt aan de cognitieve psychologie, vertoont het bijzondere overeenkomsten met andere methoden die deze oorsprong niet (direct) hebben. Gerelateerde werkwijzen worden ook wel aangehaald als de logistieke benadering van criminaliteit (Sieber & Bögel, 1993;

Spapens, 2011; zie ook Neve, 2021) of sequentieanalyse (Keatley, 2018). Dit is wellicht illustratief voor het intuïtieve karakter van crime scripting; de concepten uit de cognitieve psychologie zijn immers uiteindelijk structuren van onze eigen hersenen. Het is dan ook niet gek dat analytische strategieën die ogenschijnlijk inductief tot stand komen de logica van deze structuren volgen. De introductie van crime scripting door Cornish bouwt voort op ideeën van collega's met wie hij indertijd actief samenwerkte (zie bijv. Clarke, 1992; Ekblom, 1991).

Ook inhoudelijk heeft de toepassing van crime scripting tot variaties van uitkomsten geleid. Zo bestaan er verschillende crime scripts van eenzelfde specifieke vorm van criminaliteit (bijv. van cocaïnehandel; zie bijv. Krekel, 2019; Staring et al., 2019). Dat is niet gek en hoeft ook geen probleem te zijn. Crime scripts komen immers tot stand vanuit een specifiek perspectief: men maakt het crime script met een bepaald doel, vanuit een bepaalde organisatie, met behulp van bepaalde databronnen. Die bepalingen kunnen verschillen. De (aard van de) data op basis waarvan crime scripts tot stand komen, worden aangemerkt als belangrijkste zwakte van crime scripting (Leclerc, 2017b). Niettemin kan het ook in werkelijkheid zo zijn dat het crime script cocaïnehandel in de haven van Rotterdam er bijvoorbeeld anders uitziet dan het crime script in de haven van Amsterdam.

Crime scripting is toepasbaar op legio vormen van criminaliteit, van diverse aard (zie Deel II en III in dit verzamelwerk, alsook Dehghanniri & Borrión, 2021). Tegelijkertijd is de toepassing van scriptanalyse ook uit te breiden naar andere actoren dan uitsluitend de pleger van delicten, wat andere perspectieven creëert dan het traditioneel daderperspectief. Leclerc (2013; 2014; zie tabel 1) gebruikt hiervoor de drie elementen vanuit de routineactiviteitentheorie (Cohen & Felson, 1979) die in tijd en ruimte moeten samenkomen: (1) een gemotiveerde dader, (2) een geschikt doelwit en (3) de afwezigheid van een capabele *guardian*. Een *guardian* is iemand die toezicht houdt op mensen of eigendommen, en in staat is te interveniëren op het moment dat het nodig is, teneinde criminaliteit te voorkomen (Reynald, 2018; zie ook Leclerc & Reynald, 2017).

Tabel 1 Een uitbreiding van scriptanalyse naar alle hoofdactoren van een crimineel delict (Leclerc, 2013, p. 225)

	Dader	Slachtoffer	Guardian
Doel van de actor tijdens het delict	Plegen van criminaliteit	Voorkomen van slachtoffererschap	Preventie van criminaliteit
Focus van de scriptanalyse	Pleegproces	Zelfbeschermingsproces	Interventieproces
Preventiedoel	Script onderbreken	Script bevorderen	Script bevorderen

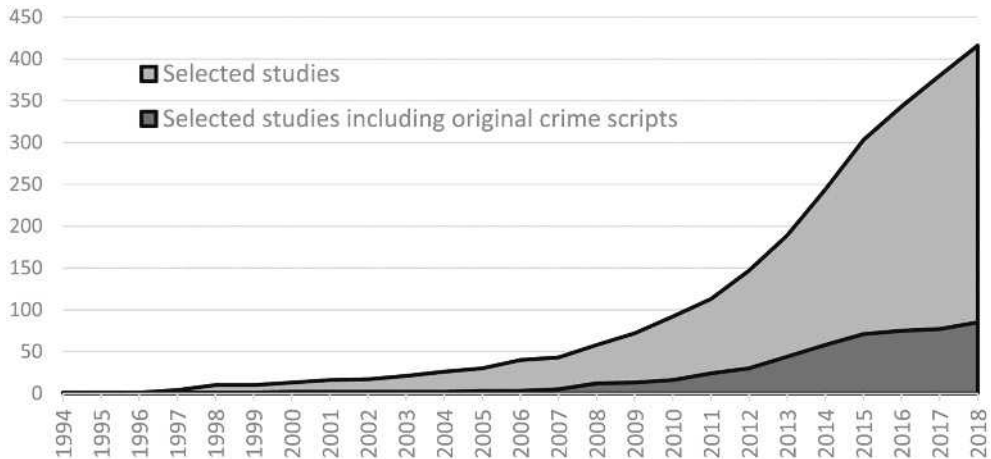
Recentelijk werd de methode van crime scripting ook gebruikt om de voornoemde logistieke benadering van criminaliteit uit te breiden naar een andere sleuteldimensie in de analyse van criminele bedrijfsprocessen: de financiële dimensie. Logistieke processen worden in de bedrijfskundige literatuur immers vaak opgedeeld in drie stromen: een goederenstroom, een geldstroom en een informatiestroom (Spapens, 2011). Met *Financial Crime Scripting* (Snaphaan et al., 2023; zie ook Van Santvoord & Van Ruitenburg, 2023) wordt tegemoetgekomen aan een hiaat in de toepassing van crime scripting: hoewel veel crime scripts in wetenschappelijk onderzoek en de praktijk betrekking hebben op winstgedreven vormen van criminaliteit, gaat de aandacht nog altijd in hoofdzaak uit naar de logistieke (goederen)dimensie. Bezien vanuit het achterliggend motief (winst genereren) is dit zacht gezegd opmerkelijk. De focus van het script zou veeleer moeten uitgaan naar de financiële aspecten, omdat dat aansluit bij het achterliggend motief. Financial crime scripting bouwt dankbaar voort op de methodologische basis van crime script analysis in het algemeen, en biedt handvatten voor wetenschappers en professionals om een ‘follow-the-money’ aanpak in concrete vorm in de praktijk te brengen.

1.3 CRIME SCRIPTING IN DE WETENSCHAP

Sinds de introductie van crime scripting – middels een wetenschappelijk artikel (Cornish, 1994) – heeft er veel (digitale) inkt gevloeid met behulp van en over deze methode. In 2019 publiceerden Dehghanniri en Borrión (2021) een systematische review over crime scripting, waarin zij terugkeken naar het gepubliceerd wetenschappelijk onderzoek in de periode 1994-2018. Het aantal studies waarin de script-theoretische benadering wordt aangehaald en het aantal studies dat originele crime scripts bevat, neemt toe over de tijd (zie figuur 1).

Crime scripting wordt in wetenschappelijk onderzoek gebruikt om enerzijds gedrag en beslissingsprocessen van plegers te beschrijven en anderzijds om de kennis over (de randvoorwaarden van) dit pleegproces in kaart te brengen (Dehghanniri & Borrión, 2021; zie resp. Homel et al. (2013) en Gilmour (2014) voor voorbeelden). Haelterman (2016) identificeert bijkomend een aantal bredere voordelen van het gebruik van crime scripting om onderzoek naar criminaliteit te bevorderen. Zo geeft crime scripting inzicht in de evolutionaire, adaptieve en innovatieve aspecten van pleegprocessen van criminaliteit, is het een manier om criminele activiteiten met elkaar te linken, en laat het toe om criminele fenomenen breder te bestuderen (c.q. op hogere abstractieniveaus, zie Hoofdstuk 2 in dit verzamelwerk).

Figuur 1 Cumulatieve frequentieverdeling van het aantal publicaties waarin de script-theoretische benadering wordt genoemd (lichtgrijs) of waarin een origineel crime script is opgenomen (donkergrijs), in de loop van de tijd (1994-2018) (Dehghanniri & Borrión, 2021, p. 511)

In aanvulling op de voornoemde systematische review werd voor dit inleidend hoofdstuk een blik geworpen op de Nederlandstalige crime scripts die gepubliceerd werden. Hiervoor werd gebruikgemaakt van Google Scholar, omdat andere academische databanken over het algemeen geen Nederlandstalige publicaties opnemen. Hierbij werd gezocht op ‘crime script’ en werd gefilterd op pagina’s in het Nederlands. Dit resulteerde in 64 resultaten (d.d. 15 april 2024). Opgemerkt dient te worden dat het uitsluitend gaat om gepubliceerd werk dat via Google Scholar vindbaar is. Het is bekend dat binnen de rechtshandhaving veelvuldig crime scripts worden geproduceerd die niet openbaar toegankelijk zijn, zoals bij de Politieacademie (zie verder: Klerks & Duijn, 2014), Politie Nederland (Van der Plas & Brown, 2017) en het Openbaar Ministerie (Swinkels & Van Zwieten, 2022).

Een deel van de resultaten bevatte geen origineel crime script. Dit ging dan ofwel over conceptuele bijdragen in relatie tot crime scripting (bijv. Snaphaan, 2021), ofwel werden crime scripts uit voorgaand onderzoek gebruikt om in het eigen onderzoek op verder te werken (bijv. Meurs et al., 2022). De publicaties die wel een of meer originele crime scripts bevatten, zijn opgenomen in tabel 3 in bijlage. Het aantal Nederlandstalige crime scripts is in tabel 2 opgenomen, naast de aantallen uit de systematische review van Dehghanniri en Borrión (2021). Merk op dat de zoekopdracht van Dehghanniri en Borrión (2021) zag op de periode van 1994 tot en met 2018. Wij zochten naar alle Nederlandstalige crime scripts tot en met 15 april 2024.